

Warszawa, 20 grudnia 2023

dr hab. Krzysztof Fordoński prof. ucz.
Wydział Lingwistyki Stosowanej UW
ul. Dobra 55
02-312 Warszawa
Email: k.fordoński@uw.edu.pl

Recenzja w postępowaniu habilitacyjnym pani dr Urszuli Kizelbach

Doktor Urszula Kizelbach jest absolwentką dwóch kierunków studiów filologicznych na Wydziale Neofilologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W roku 2006 ukończyła studia anglistyczne, a w 2008 studia rusycystyczne. W roku 2011 uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa na tej samej uczelni, przedstawiając rozprawę doktorską zatytułowaną *Friend or Foe (?) in Early Modern England: Pragmatic Strategies of Performing Leadership and Kingship in William Shakespeare's History Plays*, której promotorem był profesor Jacek Fabiszak. Dr Kizelbach uzupełniła swoje wykształcenie, kończąc w roku 2015 studia podyplomowe z tłumaczenia pisemnego i konferencyjnego w STiJO. Od roku 2011 dr Kizelbach jest pracownikiem badawczo-dydaktycznym swego macierzystego uniwersytetu, zatrudniona początkowo jako adiunkt w Instytucie Filologii Angielskiej (2011-2012), później w Instytucie Filologii Rosyjskiej UAM, a obecnie od roku 2017 na Wydziale Anglistyki UAM na stanowisku adiunkta.

Ocena osiągnięcia naukowego

Habilitantka przedstawiła do oceny jako swoje osiągnięcie naukowe monografię zatytułowaną *(Im)politeness in McEwan's Fiction: Literary Pragma-stylistics*, która ukazała się w bieżącym roku nakładem wydawnictwa Palgrave Macmillan. Oprócz tego na jej dorobek naukowo-badawczy składają się druga monografia *The Pragmatics of Early Modern Politics: Power and Kingship in Shakespeare's History Plays* (2014), współredakcja numeru czasopisma „Anglistica AION”, 5 artykułów w czasopismach naukowych oraz 7 rozdziałów w monografiach zbiorowych. Odniosę się do nich w następnej części niniejszej recenzji.

Habilitantka wygłosiła łącznie 29 referatów na konferencjach naukowych, z czego część ukazała się drukiem.

Podstawowym przedmiotem niniejszej recenzji jest poświęcona twórczości Iana McEwana monografia. Habilitantka skupia się w swojej pracy na wybranym aspekcie bardzo obszernej i różnorodnej twórczości angielskiego pisarza, świadomie ograniczając poddany analizie materiał badawczy. W swoim doborze kieruje się przede wszystkim przydatnością korpusu tekstów do analizy przy użyciu wybranej metodologii pragmatystyki, należy tu jednak zaznaczyć, że sześć wybranych powieści stanowi więcej niż dostateczny materiał dla wiarygodnej i kompetentnej analizy twórczości McEwana. Wybór samego autora jest także w tym przypadku bardziej niż usprawiedliwiony. McEwan cieszy się zasłużenie sławą *enfant terrible* angielskiej literatury. Analiza w jaki sposób (nie)grzeczność funkcjonuje w jego prozie jest z pewnością ciekawym, wartościowym i nowatorskim zadaniem badawczym.

Dr Kizelbach rozpoczyna swój wywód od bardzo zwięzłej prezentacji postaci i twórczości McEwana, a następnie przechodzi do omówienia istniejącego stanu wiedzy dotyczącej wybranego przez siebie tematu. W rozdziale drugim umiejętnie przybliży czytelnikowi pragmatyczne teorie grzeczności i niegrzeczności, szczegółowo omawiając istniejące perspektywy badawcze. Następnie przechodzi do sekcji, którą określić można historią literatury angielskiej (tak jest przynajmniej do poświęconej współczesnemu dramatowi sekcji 2.3.4, gdzie pojawiają Eugene Ionesco i niemiecko-turecki dramaturg Emine Sevgi Özdamar) z punktu widzenia analizy pragmatycznej. Sekcja jest ta jest z całą pewnością ciekawa i demonstrowa doskonałą znajomość literatury przedmiotu i pisarską sprawność Habilitantki, jednak w dość luźny sposób wiąże się z zasadniczym tematem monografii. Brakuje tu także wyrazistego podsumowania, Autorka nazbyt często ogranicza się do szczegółowego relacjonowania istniejących poglądów, nie próbuje ich jednak oceniać. Chyba nie przypadkiem kolejne rozdziały pracy kończą „Streszczenia” a nie „Wnioski”.

Rozdział trzeci książki poświęcony został pragmatyczno-stylistycznemu podejściu do narracji. Czytelnik zapoznaje się z nim w „postklasycznym” ujęciu. Dr Kizelbach umiejętnie prowadzi Czytelnika przez naukowe debaty toczące się wśród narratologów, zgodnie z zasadami dyskusji krytycznej, omawiając kolejno pojęcia niezbędne w zaplanowanej analizie twórczości McEwana. Ten ostatni pojawia się dopiero na końcu rozdziału, gdzie omówiony został stan badań pragmatyczno-stylistycznych nad prozą pisarza. Habilitantka przyznaje, że stylistyka jego utworów była jak dotychczas omawiana w kontekście gramatyki kognitywnej, metafory kognitywnej, dyskursu multimodalnego i teorii punktu widzenia. Podkreśla jednak,

iz jak dotychczas były to z jednym tylko wyjątkiem raczej wstępne próby o ograniczonych rozmiarach, rozdziały w pracach zbiorowych czy artykuły w czasopismach naukowych, stylistyka McEwan wciąż nie doczekała się całościowego omówienia.

Częściową odpowiedzią na ten brak są rozdziały czwarty i piąty monografii, w których Habilitantka analizuje prozę McEwana najpierw pod kątem intradiegetycznym, tj. charakterystyki postaci i świata przedstawionego, a następnie na poziomie ektradiegetycznym, tj. komunikacji autora z czytelnikiem. Bez wątpienia jest to z punktu widzenia literaturoznawstwa najbardziej wartościowa część pracy. Autorka proponuje wnikliwą i szczegółową analizę, która z jednej strony rzuca nowe światło na twórczość McEwana i pozwala na wzbogacenie jej odczytania, z drugiej zaś dowodzi słuszności zastosowania koncepcji spoza klasycznie rozumianego literaturoznawstwa do analizy tekstów literackich. Charakter tych rozdziałów różni się wyraźnie od części teoretycznej, Autorka zyskuje tu własny głos, jej analiza jest klarowna i kompetentna.

Dr Kizelbach załączyła do dokumentów awansowych recenzję swojej pierwszej monografii poświęconej dramatom historycznym Szekspira. Recenzentka, Dr Mel Evans z Uniwersytetu w Birmingham napisała w podsumowaniu „At times, too, a clearer sense of the author’s own stance, particularly in relation to theories about Shakespeare, and politeness, would be beneficial. The study draws on such a wealth of material that the reader would benefit from a clearer signal as to what line to follow, and the author is clearly sufficiently informed to make such assessments.” Przyznam, że w przypadku drugiej książki dr Kizelbach mogły tylko zgodzić się z tą oceną, zamieniając jedynie Szekspira na McEwana a politeness na (im)politeness. Omawiana tu książka zyskałaby wiele, gdyby Autorka zastosowała się do rad recenzentki poprzedniej. Dr Kizelbach z całą pewnością dysponuje dostateczną wiedzą, by móc dzielić się z czytelnikiem własną opinią również na temat omawianych przez siebie kwestii teoretycznych.

Przynajmniej w części odpowiedzialność za niedostatki omawianej tu monografii spada zapewne na wydawcę, który tak zaprojektował książkę, by można ją było sprzedawać „na części” (dowodzą tego np. bibliografie po każdym rozdziale, które łącznie znacznie powiększają rozmiary całości książki). Dr Kizelbach nie do końca poradziła sobie ze związanymi z tym wyzwaniem i jej książka w części teoretycznej strukturalnie rozpada się na części, które nie do końca łączą się ze sobą w całość, a rozdziały drugi i trzeci mogłyby bez większych zmian posłużyć za porządne wprowadzenie do pragmatystycznej analizy twórczości dowolnego współczesnego pisarza. W praktyce oznacza to na przykład, że w

rozdziale drugim nazwisko McEwana nie pojawia się w ogóle, a twórczość pisarza wspomniana jest od strony 89. Zabrakło choćby tak oczywistych decyzji podkreślających spójność wyводу jak wykorzystanie twórczości badanego pisarza jako materiału dla przykładów omawianych w części teoretycznej. Nawet jeśli przykłady z powieści Jane Austen są w oczywisty sposób najlepsze.

Pomimo powyższych zastrzeżeń mogę stwierdzić, że monografia *(Im)politeness in McEwan's Fiction: Literary Pragma-stylistics* z powodzeniem spełnia cele, które postawiła sobie jej Autorka, to jest dokonanie pragmatyngwistycznej analizy prozy Iana McEwana. Z jednej strony Autorka dowodzi w praktyce sensowności i praktycznej wartości zaproponowanej nowatorskiej metodologii, jak również swojej sprawności w jej zastosowaniu w odniesieniu do złożonego tekstu literackiego. Z drugiej zaś odsłania nowe sensy twórczości angielskiego pisarza i spójność jego stylu. Książka dr Kizelbach bez wątpienia wzbogaca naszą wiedzę literaturoznawczą o dorobku McEwana, a zaproponowana metodologia może mieć zastosowanie w badaniach nad twórczością innych autorów.

Ocena pozostałej aktywności naukowej Habilitantki

Habilitantka jest również autorką drugiej monografii zatytułowanej *The Pragmatics of Early Modern Politics: Power and Kingship in Shakespeare's History Plays* (2014), 5 artykułów opublikowanych w czasopismach naukowych oraz 7 rozdziałów zamieszczonych w monografiach zbiorowych, trzy spośród nich powstały we współpracy z prof. Jackiem Fabiszakiem. Jako redaktor gościnnie współredagowała numer włoskiego czasopisma „Anglistica AION”. Jako że publikacje te nie stanowią dorobku podlegającego ocenie, odniosę się tu do nich raczej skrótowo.

Najbardziej liczna grupa publikacji dr Kizelbach obrazuje rozwój jej zainteresowań od chwili powstania pracy magisterskiej poświęconej filmowym adaptacjom sztuk Szekspira do badań pragmatyngwistycznych. Już pierwsza publikacja Habilitantki zatytułowana “Verbal and non-verbal techniques of ‘taming’: Communicating and imposing gender on stage in *The Taming of the Shrew*.” wskazuje na włączenie metodologii językoznawczej do analizy tekstu literackiego, która w tym przypadku obejmuje również funkcjonowanie owego tekstu na scenie. Kolejna publikacja Habilitantki “Amour Courtois in John Lyly’s *Endimion* and William Shakespeare’s *Love’s Labour’s Lost*” pozornie oddala się od tematyki językoznawczej, ale jest

to jedynie pozór, gdyż w obu porównywanych tekstach dramatycznych to język właśnie jest głównym narzędziem miłości dworskiej. Język uczuć – nie tylko miłosnych – jest głównym tematem artykułu “Eroticism – politics – identity: The case of Richard III.” w którym Habilitantka przeprowadziła dogłębną i szczegółową analizę sceny uwiedzenia Lady Anne Neville księżnej-wdowy Walii przez przyszłego króla Anglii.

Zastosowanie pragmatyki w analizie tekstu szekspirowskiego, która stanowiła metodologiczną ramę doktoratu Habilitantki powraca w artykule “‘All is true that is mistrusted’: A pragmatic study of jealousy in William Shakespeare’s *Othello* and *The Winter’s Tale*.” O ile w rozprawie doktorskiej tematem jest władza, tutaj dr Kizelbach zajęła się zazdrością, wykazując, w jaki sposób można ją przedstawić, posługując się teorią aktów mowy czy metafor konceptualnych. Powrotem do wykorzystanych w rozprawie doktorskiej metodologii oraz tematyki jest również pierwsza monografia pióra Habilitantki zatytułowana *The pragmatics of Early Modern politics: Power and kingship in Shakespeare’s history plays*.

Twórczością i życiem Szekspira Habilitantka zajęła się również w artykułach “Blunders and (un)intentional offence in Shakespeare” a także “Peter Ackroyd’s *Shakespeare the Biography* and Steven Greenblatt’s *Will in the World, or facts and fictions about William Shakespeare*” w którym przeprowadziła analizę porównawczą dwóch biografii dramaturga.

Żywe zainteresowanie Szekspirem jako dramaturgiem właśnie, ze szczególnym uwzględnieniem obecności jego utworów na polskiej scenie i ekranach polskiej telewizji stało się inspiracją dla aż czterech artykułów (trzy we współautorstwie): “Re-Drawing the boundaries of theatre, studio and film from 1999 to 2007: On Polish televisual Shakespeares and their search for an aesthetic formula”, “The Merchant of Venice on (Polish) Stage: The Past (Tense)?”, “The Polish Shakespearean stage in the post-transformational era”, “The Gdańsk Shakespeare Festival: Four centuries of travelling theatre in Poland”. Artykuły mają głównie charakter opisowy i podsumowujący, warte są jednak życzliwego wspomnienia, gdyż opublikowane w języku angielskim i poza Polską przybliżają zagranicznym czytelnikom aktualny stan obecności dzieła Szekspira w polskich teatrach i telewizji, a zwłaszcza gdański Festiwal Szekspirowski.

Pierwszym wyjątkiem wśród dość spójnego dorobku jest artykuł *Влияние Вальтера Скотта на историческую прозу А.С. Пушкина: Роб Рой и Капитанская дочка* który ukazał się w roku 2016 na łamach „*Studia Rossica Posnaniensia*”. Artykuł, jak można się domyślać, jest skróconą wersją pracy magisterskiej dr Kizelbach obronionej na filologii rosyjskiej. Temat

pracy i artykułu, analiza wpływów powieści Sir Waltera Scotta na *Córke kapitana Aleksandra Puszkina*, wybrany został odpowiednio do zainteresowań Autorki, przedstawione argumenty i podobieństwa między omawianymi utworami są przekonujące, o jego ewentualnym nowatorstwie wypowiedzieć się jednak muszą rusycyści.

Drugim wyjątkiem jest rozdział zatytułowany *(Im)politeness in Fiction*, który zamieszczony został w tomie *Pragmatics of Fiction* wydanym w roku 2017. Artykuł ten stanowi niejako wstęp do opublikowanej sześć lat później rozprawy habilitacyjnej dr Kizelbach, wskazując na moment, w którym Habilitantka po raz pierwszy zastosowała interesującą ją metodologię do bardziej współczesnych tekstów literackich. Autorka w przekrojowy sposób przedstawia tu istniejący stan badań nad (nie)grzecznością w tekstach literackich. Według danych Google Scholar jest to jak dotychczas najpopularniejsza publikacja dr Kizelbach z co najmniej 28 cytowaniami.

Moja ocena jakości powyższego dorobku jest w pełni pozytywna. Na krytyczną uwagę zasługuje jednak coś, co określić można osobistą polityką wydawniczą Habilitantki. Obie monografie dr Kizelbach ukazały się nakładem renomowanych wydawnictw, co wypada pochwalić. Na podobną pochwałę zasługuje również dobór wydawnictw, w których ukazały się rozdziały w tomach zbiorowych, przede wszystkim te opublikowane po obronie doktoratu. Jednak dobór czasopism, w których opublikowała swoje artykuły, robi dużo mniejsze wrażenie, są to bowiem periodyki zdecydowanie lokalne z jednym tylko wyjątkiem „Journal of Adaptation in Film & Performance”. O ile nie można zaprzeczyć, iż dr Kizelbach uważnie śledzi debaty toczące się w interesującej ją dziedzinie, zdecydowanie zbyt rzadko bierze w owych debatach aktywny udział poprzez publikacje w miejscach, gdzie takie publikacje byłby dobrze widzialne. Trudno jednak wyciągać dalej idące wnioski na tym etapie jej kariery naukowej, ponieważ dorobek publikacyjny Habilitantki jest zdecydowanie skromny.

Przedstawione w autoreferacie dane naukometyczne Habilitantki dość wyraźnie potwierdzają powyższe uwagi. „Sumaryczne” wyniki to w rzeczywistości dane jedyne go czasopisma, w którym ukazał się artykuł pióra dr Kizelbach, znajdującego się na listach Scopus i WoS, wymienionego powyżej. Wypada tutaj dodać jeszcze jedno zastrzeżenie - o nikłej wartości poznawczej owych danych przy ocenie humanistów, co potwierdzają dane dotyczące odbioru publikacji dr Kizelbach mierzonego liczbą cytowań dostępne w bazie Google Scholar. Wyniki są tu zdecydowanie lepsze, chociaż nie jest żadną niespodzianką, że najczęściej cytowany jest rozdział o charakterze przeglądowym. Wypada jednak zaznaczyć,

że najbardziej nowatorskie publikacje Habilitantki ukazały się w ostatnim czasie, trudno zatem oczekiwać, by były już licznie cytowane.

Dr Kizelbach jak dotąd starała się bez powodzenia o finansowanie swoich badań z grantów krajowych NCN. Nie należy jednak traktować tego jako wyznacznika jakości jej projektów badawczych, raczej jako kolejny dowód na to, jak skromne są środki dostępne dla polskich naukowców.

Dr Kizelbach wykazała się sporą aktywnością jako prelegentka na konferencjach naukowych. Jak dotąd wygłosiła 29 referatów na konferencjach krajowych i międzynarodowych (z tego 20 odbyły się poza Polską), prowadziła również zajęcia akademickie na uniwersytetach zagranicą w ramach umów dwustronnych oraz programu Erasmus. Jako że teksty referatów konferencyjnych nie zostały dołączone do dokumentacji, nie podejmuję się tutaj ich oceniać, zaznaczę jedynie, że zauważalna ich część nie ukazała się jak dotąd drukiem. Habilitantka była także współorganizatorką międzynarodowej konferencji naukowej, która odbyła się w roku 2017 w Gdańsku.

Popularyzatorska oraz dydaktyczna aktywność Habilitantki

Ustawa i dobre praktyki wskazane przez Radę Doskonałości Naukowej jednoznacznie wskazują, iż brak jest podstaw prawnych do uwzględniania w ocenie Habilitantki czegokolwiek poza przedstawionymi osiągnięciami naukowymi albo artystycznymi, stanowiącymi znaczący wkład w rozwój określonej dyscypliny. Dalsza część mojej recenzji nie ma zatem charakteru oceny, odnoszę się wyłącznie do przedstawionych przez Habilitantkę (zgodnie z wytycznymi tej samej Rady Doskonałości Naukowej) informacji.

Na wspomnienie zasługuje ożywiona działalność popularyzatorska i popularnonaukowa Habilitantki np. poprzez wykłady dla uczniów szkół średnich. Jest autorką licznych recenzji wydawniczych książek oraz artykułów publikowanych w czasopismach i tomach zbiorowych, publikuje również recenzje spektakli teatralnych. Bierze aktywny udział w publikacji czasopism naukowych, od roku 2011 pełni funkcję asystentki redaktora naczelnego w piśmie *Studia Anglica Posnaniensia: An International Review of English Studies*.

Działalność dydaktyczna dr Kizelbach jest również bogata i różnorodna. Prowadzi zarówno zajęcia kursowe (przede wszystkim językowe) jak i autorskie zajęcia literaturoznawcze i

kulturoznawcze. Regularnie prowadzi także seminaria dyplomowe (licencjackie z dziedziny literaturoznawstwa) – jak dotychczas wypromowała jedną pracę magisterską (poza seminarium) i liczne prace licencjackie, była również recenzentką blisko stu prac dyplomowych, zarówno magisterskich jak i licencjackich. Opieka nad studentami w jej przypadku obejmuje również liczne funkcje administracyjne jak np. opiekun roku. Pełni także liczne inne funkcje jak koordynatorka współpracy między wydziałami, a także członkini i przewodnicząca komisji egzaminacyjnych.

Konkluzja

Stwierdzam niniejszym, iż dr Urszula Kizelbach wskazała jako swoje osiągnięcie naukowe monografię zatytułowaną *(Im)politeness in McEwan's Fiction: Literary Pragma-stylistics* czyli publikację spełniającą wymogi ustawy. Biorąc pod uwagę wymienione powyżej osiągnięcie naukowe wskazane przez dr Kizelbach, stwierdzam, że konkluzja mojej opinii jest z całą pewnością pozytywna. Doktor Urszula Kizelbach bez wątpienia spełnia ustawowe wymogi stawiane osobom ubiegającym się o stopień doktora habilitowanego, a jej dorobek naukowo-badawczy stanowi znaczący wkład w rozwój literaturoznawstwa.

dr hab. Krzysztof Fordoński prof. ucz.